

Ձև կարելի չէրէլ այստեղ և այն ճանապարհորդական ճառը, որ խոսեց տեսչի օգնականն ու Շեմանովսկին և որ խորը տպւոթութիւն լծողից հանդիսականներէ, առաւելագոյն հայերէ վրայ: Իւր ճառաթուղթիւն յիշելու, Շեմանովսկին առել էր Տաթևի վանքը: Գեղեցիկ կերպով նկարագրեց իւր ճանապարհորդութիւնը, ունեցած ապուրուածիւնները, գեղական ժողովրդի վիճակը, նրանց կրօնական զգացմունքները — սակայն կրօնական վարքերի անճարման ճիւղերէն, Սասանի կամուրջը Բաղուշատ գետի վրայ, Տաթևի վանքը, նրա բանաստեղծական գեղքը, անցնալի փառքը, կրած տառապանքը պատմական փաստերով և այժմեան վիճակը: Վերջացնելով իւր ճառը նա արժանացաւ հանդիսականների երկար և բուռն ծափահարութեան:

Պէտք է ասել, որ Շեմանովսկին առանձնապէս ուշադրութիւն է դարձնում հայոց անցնալի կեանքի վրայ և ամեն կողմով ուսումնասիրում է մեր ազգային և եկեղեցական պատմութիւնը:

ՀԱՅՈՑ ԹԱՏԻՐՈՆ

Հինգշաբթի, հոկտեմբերի 10-ին, հայոց դերասանական խումբը արգելք լծադրեցում առեց իւր 7-րդ ներկայացումը. խաղացին «Քոյր Քերեկան» («Մենաստանում») Լուկա Վամբուտի 5 արարածով զբաղւած: Աւարտելով լծադրմանը խումբը «Քոյր Քերեկան» հայոց լծադրողի փառաւոր անցնալից հայոց բեմաբարձի մէջ անցնալից ակնանկից մէկին է, որ լինելով շատ ցածր և քիչ քանակութեամբ, ուստի մեր գետ և ոչ այնքան խառնաձայն հասարակութեան համար մինչև օրս սերել է մնացած: Ժամանակի սղութեան պատճառով մենք չենք կարող այստեղ առաջ բերել այդ պիեսի բովանդակութիւնը, լինելու դա մեր լծադրանքը հասարակութեանը շատերին քաջ ծանօթ է շնորհիւ այն բանի, որ «Քոյր Քերեկան» լինելու օրը, օրը բեմերի վրայ թիֆլիսում բազմիցս բեմ է հանուել: Այսօր մենք

պատկերն է ներկայացնում: Դաստիարակութեան այս եղանակն առելի ցածր է գործ դնում: Ընկնալ քիչ առաջ նկարագրած եղանակն այնքան շատ չէ գործադրում, դա պատճառն հարկաւ, ոչ այլ ինչ է, բայց ինչ է ծնողական սերտ գեղուն սերտը:

Տուն ենք մտնում: Որ ուրիշ է չորս կողմից: Լսում ենք վեցամեայ աղջկայ ձայնը «մայրիկ, մայրիկ» և ուր անպատճառ այս աղջկան լինել: Լսող սաստկանում է և վերջապէս այսուի է դառնում: Բոլորիկ ոտիկը զանազան է լինում: Պոպուկայի պէս լեզուները հայտնի գետնից: Այդ քառաձիկ աղջկան ուղիմատումն է. ուղիմատումն են գործեց և չարաձիկն աղբորութեամբ ստացաւ իւր սրտանշը: Չենք երկարացնում, մենք շատ լաւ գետնից կըլծելու ենք այդ մի սիստեմը: Հին է և այդ սիստեմը և բազմաթիւ ներկայացուցիչներ ունի, շատ էլ հրէշաւոր արդիւնքներ է տալիս: Մարդկան սէնն ունի չի բացատրում մանկիկ չարաձիկներին, ամեն ինչ լծադրում է, կըլծ միայն նրանք գետնի ժամանակն լաց լինել կամ կողքի բնիկ: Նրանք ինքն զմեռ են մօրից ամեն ուղիմն ստանալու արեւնայի մէջ: Ինչքան էլ այդ անմիտ և լատն դասող լինի: Այստեղ սեն է լծադրում, այնպէս չէ... Ինչքան որ կըլծութեան այս եղանակը գանադունում է առաջ նկարագրած եղանակից, երկուսն էլ այնուամենայնիւ շատ

առեւն, որ այդ պիեսի մէջ խաղացի հեղինակը բեմ է հանում հին կողմերէն: Երբեք մենաստաններում տիրող քրտմանէ կարգ ու կանոնը, մենաստաններէ, որ բազմաթիւ անմիտ աղջկերք ծաղիկ հասակից դասապարտւում էին Փիլիքական և բարոյական տանջանքներով ինչ կենդանի մահի, որ Աստուծոյ անուշով չարեքներ և միմիայն չարեքներ էին գործում:

Տ. Սերանովը քոյր Քերեկայի դերում ընդհանրապէս լծու էր, լինել աշխարհի ամեն վայելչութիւններից հետաքսած, հոգին ու սիրտն Աստուծուն միայն նուիրած, ուստի խոնարհ և հեղ, լինել հրամայող մարտական գերի ստան ըմբռնել և հենց սկզբից լաւ էր վերցրել: Նա չափից դուրս ստան էր այն տեղերում, որ պէտք է բարոյական զարթոյթ արտայայտէր իրեն շրջապատող քառմանի արարքները տեսնելով: Նկատելիք այստեղ, որ տիկնէր յայտնի չափով առել ակնաւորում է իւր ձայնին, քան լինելով միմիայն: Քոյր Քերեկայի դերում նրան հենց միմիայն համեմատաբար առել պէտք է օգնէր, քան լինէր ճիշդը: Լաւ էր միայն չորրորդ արարածում Դուստու Խմբիկ (ս. Պետրոսեան) հետ ունեցած բացարձակեան ժամանակ և վերջին արարածում Դուստիկային (ս. Մելիքեան) իւր հօրը յանձնելու:

Տ. Մելիքեանը Դուստիկայի դերը սկզբից մինչև վերջը գեղեցիկ տարաւ: Ճեր առաջ կենդանի և խոսում էր սուրբ սերով վառուած մի անմեղ, հեղ և համարելի 18 տարեկան աղջկի, որ մենաստանի մէջ կրած անտանելի տանջանքներից լիտու, յանձնէր իւր մարտական գեղի իրեն գուռ մայրական կարեկցութեամբ վերաբերուող մի սիրող և առաքինի սերտ է գտնում, որին և նուիրում է իւր բոլոր հոգիքները: Մանուսանը իւր դերը շատ գեղեցիկ կատարեց տիկնէր քոյր Քերեկային՝ իրեն մենաստան աղաւ և իւր սիրտ պատմութիւնն անկիւս: Կարող ենք շնորհաւորել տիկնէրը, նա լինելով և լինելով մէջ օր օրի վրայ նկատելի առաջադիմութիւն է գործում:

Պ. Պետրոսեանը անգուլ և խոստանալու հօր Դուստու Խմբիկի դերը կատարեց իրեն յատուկ բարեկալութեամբ: Նման են իրար, ոչ միայն հետեանքներով, այլ և հիմքով: Դերերն են միայն փոխում, այնուհետ՝ բունակալներն ստորեկներ են լինում, — այստեղ ստորեկներ կըլծում են բունակալներ: Այսօր կամքը «գործողութիւնների շրջանը, անկողնայի և առանց պատճառի, սահմանափակում է մատաղ մտքի համար, ուստի և նրա կամքն ձգտում է փառել ամենուրեք, որ այդ հնարաւոր է միայն, և ուր հետեւ է հսկողութիւնից: Այնպէս որ երբ նա կամենալու հնարաւորութիւն ունենալ, նրա կամքն զրկում կը լինի արդէն առաջնորդութիւնից, և նորիցան գերաւ լինելու ուղիքիւն կատարուի, որ քան որ անպատշաճ, անխոհեմ, զգուշութեւ և յաճախ կըլծուող է ճշնութեւ:

Այսօր կամքի գործողութիւնների շրջանն «անհատ» է մնում: Երկուսի կամքին ոչ մի բանում չէ գրեւում խոհական արդիւք: Նա կարող է ուղիւ և ստանալ ամեն բան, ինչ որ իտեղիքի վրէ: Նշանակում է լինել այստեղ էլ երկուսի կամքը գտնել է բարոյական ներգործութիւնից, չէ սովորում հնարաւորութեւ, ինքն իւր չափը ճանաչել, հաստատութիւն, խոնարհութիւն... Երկուսն, ասենք, կ'իմանալ էլ լինել ինչ բան ևն այդ սովորական յատկութիւններն, միայն լինել կողմից, նա գետնի, որ այդ յատկութիւններն ստիպական է իւր երկնային ցանկութիւնները կատարելու վերաբերմամբ: Այն ժամանակ չափք է դարձնալ,

լծադր: Միայն մի նկատելի պատկարացում, որը վրայ հրաւիրում ենք: Նրա ուշադրութիւնը, յուզում ժամանակ, երբ նա արագ է խոսում, մէջ տնդում բառեր է կուտալիս, դէմ է ընկնում, ուստի խաղի տպուոթութիւնը կորուսւ է: Գերը լաւ սովորած չլինելուց չէ այդ, այլ նրանից, որ նա լինում չէ վարժեցրել արագախոսութեան:

Օր. օր. Վարդուհին և Աստուգետներ՝ առաջին քոյր Ջուզեպպայի, երկրորդ քոյր Մարիայի դերում վատ չէին:

Մնացած դերակատարները չիւշացրին իրենց երկրորդական դերերը և խաղն ընդհանրապէս աջող անցաւ:

Չենք կարող չիշել այստեղ, որ առաջին, երրորդ և չորրորդ արարածները դերակատարների շքեղ էին, տիկնէրից կողմից մանուսանդ լաւ աղաւորութիւն լծողը երրորդ արարածը, Դուստիկային կոյն ճեռնադրելու ծիսակատարութեան ժամանակ: Այդ գլխերուայ բեմական սարք ու կարգը համար պէտք է շնորհակալ լինել բեմական կառավարչի պ. Սղամ Սարգսեանից:

Թատրոնը գրեթէ լին էր:

Առաջինից հինգշաբթի, հոկտեմբերի 17-ին, խումբը վրայ աղնուականների բանիկ լծադրումը ներկայացնելու է «Պարզիկ աղբաւոր», դրամը, ներկայացման սկզբին ամբողջ խումբը ստան պատճառով երգելու է «Տէր պաշտաւ, հիմնը»:

Շ.

ԹԱՏԻՐՈՆ ԱՅՆԱԲԱՆԵՐ

Կ.

Ի. Ա. ԳՈՆԶԱՐՈՎ

(Նրա մահուան առթիւ)

Իւսն Ալեքսանդրովի Գոնչարովի մահովը ուսաց դրականութեան ամենափայլուն ժամանակներէ՝ այն է քառասունական լծականների ներկայացուցիչներից մէկն էլ տաղարկից հետեացաւ, լինել գրականութեան համար նա վաղուց մեռած էր: Գոնչարովը ուսաց գեղարուեստական գրականութեան այն խմբին էր պատկանում, որի ներկայացուցիչներից է և Տոլստոյի է միայն մնացել: Այս խումբն էր, որ

որ անձնատարածութիւնը, գոռոգութիւնը, փառասիրութիւնը, պարծենկոտութիւնը, ստաշակութիւնը և կարծաւորութիւնը — բոլոր այս բոլի սովորութիւններն ու յանգանքները, որոնք դրանք են մարդուս նրա կեանքի ամենաուրեշ ծաղիկները, նրա գոյութեան ամենագեղեցիկ «պտուղներից» — փորձուց արդէն բուն դեմն անաղբէլ մանուկի մէջ: Ամեն մի անխոհեմ լծադրութեւն, ծնողներից՝ նրանց կամքին հակառակ՝ ամեն մի ուղածի կրօնատանալը եղիւնադրութիւն է երկուսի կամքի դէմ, բաշէ մի մի հարուած է երկուսի իրարոյականութեան գերեզմանի համար:

Այսպէս ուրեմն այս դաստիարակութիւնն էլ հնազանդութիւն չի տալիս, որից է կախում ամեն բան: Այս լինելու դաստիարակութեան երկու եղանակներն ևս իրենց արդիւքներով չեն գանադանում իրարից: Աւելին կ'առնենք, ինչպէս արդէն նկատեցինք, նրանք մի ընդհանուր արժանաւորութիւնն է այդ: Այնուհետ ինքնասիրութիւնն սպառնում է ու ճշնութեւ, այստեղ — լծադրում է: Կարելի է ասել, որ հազու է պատահում, որ ծնողներն չարունակ խառնութեամբ կառավարէին իրենց որդիներն, բայց եթէ երբեմն նրանք ձեռք են առնում կառավարել, այդ միշտ ինքնասիրութեան արդաւոր է լինում: Հայրն ուղիւ կի հետեւ է, ոչ ժ չունի իրեն գրականութեւ, կամ լին հանգստութիւն է սիրում,

առաջին անգամ իւր դրամաքներէ մէջ դուրս բերեց Ռուսաց գուռ կեանքը նրա լաւ և վատ կողմերով, որ առաջին բարձրութեան հասցրեց ուսաց գեղարուեստական գրականութիւնը, նրան այնպիսի փայտաւոր, որ օտար ազգերի հիւոցման առարկայ դարձաւ:

Գոնչարովը այս խմբի մէջ հասակով ամենամեծն էր: Նա ծնաւ 1812 թիւին, այն քանի, առանց կեանքի նշող արտայայտող հասարակութեան մէջ, որ շրջապատում էր «Որդիութիւնը»: Սերբիոյի մօտ անկիւններից մէկում մնացել է Գոնչարովը՝ իւր բարե մօր և կնքաջօր հսկողութեան տակ: Կանկութիւնը նա անց է կացրել անհոգ ու հանգիստ շրջապատում ամեն տեսակ բարութիւններից ու պատրաստի ծառայութիւններից: Հենց այնպէս, ինչպէս նկարագրուած է «Որդիութիւնը»-ի մէջ:

Սկզբնական կըլծումը ատացել է դա՛նալան մասնաւոր պանսիօններում, որ նա կարգացել է աշխիւն արտաշտած ամեն տեսակ գրքերը, բանաստեղծութիւն լինելով ամենափայլուն, լաւագոյն կ'առնալու ճանապարհորդութիւններ, լին տանի: մենաւ գրուածքներ, դա ընկնելուց օտեր երկնային համար միւննայն էր: 1822 թիւը շարունակելով իւր ուսումը Մոսկուայում, 1831 թ. մտնում է Մոսկուայի համալսարանը: Երկուստարդ Գոնչարովը աշխատում է. կարգում է և կարգացում է լծադրման լինելու ամեն, օր: 1832 թ. «Телескоп»-ի մէջ լաւ է տեսնում նրա «Արտադրել» վերջապետ Նոթին: Միւր լծադրման լինելու: Մանուսանը երկուստարդ Գոնչարովը լաւաշատում է այդ ժամանակ ուսաց գրականութեան մէջ տիրակալ: Երբ քանակութիւն ուղղութիւնով, Գոնչարովը ցնորմիւ ուղղութիւնն աղիւցութեան տակ, 1834 թ., նա աւարտում է համալսարանական ուսումը, մնում է մի տարի իւր ընտանիքի մէջ և լինալով մանում է Պետերբուրգում արքայական ծառայութեան մէջ: Այնպէս տեղ նրա հետ պատահում է այն լինալուց, որ նկարագրում է նա իւր «Обыкновенная история» վէպի մէջ: Կեանքի իրականութիւնը և շրջապատողների լաւագոյնութիւնը ցնում են նրա ըմբռնելու ցնորքները և Գոնչարովը

առաջնում է և ուղում է հնազանդեցնել որդուն մի հեշտ ու արագ ճանապարհով — հրամայելու միջոցով — քան լին է հարկէ, ոչ այնքան հեշտ, և ժամանակ ու միտք, պահանջող ճանապարհով — համբերութեամբ ու հանդարտութեամբ, այսինքն իսկական կըլծութեան ճանապարհով: Իսկ այստեղ՝ Այստեղ միշտ երես տուրք մայրն է... Նա անց կարող է որդուն բացատրել, «նա անց տեսնի իւր երկնի լացը» — այս լինալուց լինել էլ «Երկնի խաղիկ» — աշա ինչու են գարդարում ծնողներն իրենց անխոհեմութիւնը: Սկսել է, նրանք ամեն ինչ ինչ կ'առնելու են անուշ:

Այն բանակարութիւնն ու այս անխոհեմ քնքշելութիւնը — երկուսն էլ ուրիշ բան չեն, բայց ինչ է քառակուսի լծութիւն:

Այս անհոգեւոր դաստիարակների մէջ տեսակ-տեսակ կայ Կան ծնողներ, որոնք երբեմն դերաբարձր են, մինչև իսկ անգուլ, երբեմն էլ չափազանց ողորմած, նայած կեանքի փոխուղ պայմաններին և հոգու «մըլտալիփոխ արամարութեանը»: Ծնողներ էլ կան, որ կամ իրենք են կըլծում որդիներին, կամ լծողում են շարունակ ծառաների հսկողութիւնը, բայց յանկարծ բունում է նրանց դաստիարակ դառնալու տեսլիւ: Անձրի պէս լծադրում են այն ժամանակ «արա» — «մանկիւն»-ները, և ետեւից կուրացած, նրանք ամենա-

դատնում է արդէն իսկական աշխատ 1846 թ. ծանօթանալով Ռէլինսկու և նրա խմբի հետ, 1847 թ. նրա «Современник» ամսագրում լաւ է ընդամենում իւր անդրանիկ գրուածքը — «Обыкновенная история» վէպը: Այն ինչ է ասում ինքը հեղինակը իւր ազգ վէպի մասին: Այս վէպը գրելու ետ, ի հարկէ աշխիւն առաջ ունեն ինչ էլ և ինչ ճանաչ շատերին, տանը կամ համալսարանում սովորողներին, իրենց մարդերի լինել տակ հետեւ անկիւններից մարդերն ծնողութիւնը, լծողներով իրենց ծնողութիւնը, լծողներով իրենց հայրենի օջախը, լացով ու հանգիստ՝ գալիս են գործունէութեան գլխաւոր պարէզս տ Պետերբուրգ: Վէպը լին ընկնելուցների և լին քրնադատներէ կողմից ամենամեծ ուղադրութեան և գոլեստի արժանացաւ ու իսկայն հռչակեց հեղինակի անուշը: Ռէլինսկին հենց առաջին անգամից նկատեց Գոնչարովի տաղանդը վերաւանական կողմը և առաջնորդաբար քառասունը-քնկալութեանը շարքը գրեց նրան: 1848 թ. նոյն ամսակըլծում լաւ տեսաւ նրա «Иванъ Поджабрынь» վեպիկ պատկերը: Այդ ժամանակ նա արդէն իւր մարքում պատրաստում էր հետեւող երկու վէպեր: Ներկայիւ 1849 թ. լաւ է ընկնում «Обломовъ» վէպից մի գրուել — հռչակաւոր «Сопъ Обломовъ»-ն: 1852 — 53-ին ճանապարհորդում է ծովով ղէպի Եսապոնիս, ճանապարհից նա գրում է նամակներ, որ քիտոյ լաւ է ընկնում ամենամեծ ճառարակութիւնով: Փրեգատը «Аллада» (այսպէս է այդ գրութեան վերնագիրը) ոճի գեղեցիկութիւնով, անկիւն տեղերի, անցքերի գեղարուեստական նկարագրութիւնով մինչև այժմ էլ այդ կարգի գրութեանքներէ մէջ առաջին տեղն է բռնում: ճանապարհին նա չէ դադարում պարտել և միւս երկու վէպերով: Երրորդը մէկը, «Обломовъ» իւր շարակութիւններից գրուել գործը — լաւ է տեսնում 1858 թ. «Отчественныя записки» ամսագրում, իսկ միւսը, 10 տարի սրտ լաւ տեսնելուց չիտոյ, «Взгляныъ Европы» ամսագրում: Վերադառնալով ճանապարհորդութիւնից, Գոնչարովը շարունակում է արքունական ծառայութիւնը, նախ դար-

ժօրը սխալը ամենախիստ պատժի են ինկնալու: Ջարմացած երկնանքը նաւում են և չեն հասկանում որտեղից կ'առն այս պատկեր... Յետոյ մեր դաստիարակի տեսող ստաշում է ընդերկար... Մի ուրիշ տեղ անմիտ քնքշող մօր կողքին կանգնած գերաբորքը, դա՛ման հայրը, որն է հալէլ, բնականութեւ քիչ մօղը (bêve noire) գեր է կատարում, երբեմն էլ պատահում է փոխադրածը: Պատահում է նաեւ որ հայրն անում է որդիների համար, ինչ որ ձեռքից գալիս է, իսկ մայրն ունի չի անում: Երբ նա պէտք է հասնէր գոնադան ընկնելու ինչին, ինչպէս, միւր սխալն սրտիկեսը կ'ընդ նման, որի անկիւնը գրականներն առկն տուն մեր օտարտակ կարծիքները յայտնելու:

Սրանով վերջացում էմ Ես տակաւին չառացի ամեն բան, այնքան շատ են, այնքան բազմապատկառ ու բազմազան են կըլծութեան գործում տեղի ունեցող տպանդակ երկողմները: Մեր գրականների կըլծութեանը վերաբերելով՝ ամեն մի առողջ դատողութիւն, որ հակառակում է ընդունում սովորութեանն ու կեանքի յարմարութիւններին, համարում է հերձուած: Յանկալի օրուան հասած կը լինելու երբ այս էջերում արժարձում և նման հերձուածներն էլ հերձուած չեն համարուի:

Չ. Կ. Կ. Կ.

Տեղ ֆինանսները, ինչպէս յայտնաբերուած մեծագործութիւններէ մէջ մինչև 1873 թիւը, երբ նա թողնել իւր ծառայութիւնը Գոյն Զեռանաթով հաստատութիւնը աստիճանաբար զբաղման աստիճանը, նա չհեռացաւ զբաղման աստիճանը և գրեց մի քանի գիտելիք յօդուածներ՝ «Миллонъ Терзани», «Записки о Бѣлинскомъ», «Литературный вечеръ», «Слуги» և այլն: Սերուն էր մանաւանդ գրել առնել անցած գնացած ժամանակները անցքերը, ինքնակենսագրական տեղեկութիւններ, վէպերի մասին իւր սեպհական կարծիքները և այլն, որոնք ըստ տեսան «Воспоминания», «Лучше позднѣмъ, но и лучше никогда» երկագրութիւն:

Ասում ենք «Обломовъ»-ի հեղինակը որովհետև նա միշտ լինելու կրնայ բոլորի և մանաւանդ իւր, ազգի համարները այդ վէպի հեղինակը:

«Обломовъ»-ի պատմութիւնը հետաքրքիր է գրում: Նրա մէջ տեսնում են ժողովրդի և ուրիշների ազդեցութիւնը, մտքերի աստատում, գաղափարի անհաստատութիւն: «Обломовъ» վէպը Գոնչարովի ամենախելացի և փայլուն գրութիւնն է, ինչպէս ասում է իրականութեան մէջ (յիշեցէք, որ նա սկսեց գրել 1848-ից մինչև 63 թուականներ) չկարողացաւ «Обломовъ»-ի նման մեծ ազդեցութիւն ունենալ հաստատութիւն վրայ: Նրան ընդունեցին սաղմ կերպով: վէպը ստորագրուած լինելով ժամանակից ետ էր մնացել:

Բոլորովին հակառակ կերպով ընդունեցին «Обломовъ» վէպը: Տառապան մեր հասարակութիւնը ստատում էր Գոնչարովի այս վէպին, ասում է Գորբուխովը: Եւ ահա «Обломовъ»-ը, լոյս է տեսնում լինելով, այդ հասարակութիւնը յայտնաբերում յարմարութիւնը ասում է վէպի վրայ և ազդեցութեամբ, համարել համար, սկսում է կարդալ: «Обломовъ»-ի մէջ պատմում է իւր քննադատութեան մէջ ասում է Գորբուխովը: «Եւ ինչպէս պատկերացնում է բարեւ, բայց ծով Օրլովովը և ինչպէս ոչ մտերմութիւնը, ոչ սէրը չեն կարողանում արթնացնել նրան, բարձրացնել տեղիցը: Բայց այս, առաջին հայեացքից չենք պատմութեան միջոցով Գոնչարովը կարողացել է դուրս բերել իւր ժամանակակից ուսուցիչ կեանքը, որն մէջ տեղում էին նոյն «օրլովովներն», որ նկարագրում է վէպի մէջ: «Օրլովով», «օրլովովներն» այն ժամանակ անուններն են դարձած և այդ անուններով կոչում են այժմ այն մարդկանց, որոնք կարելի է և ունեն էլ գործելու տաղանդ, բայց կարծես վախենալով գործից, վախճում են նրանց, և չըզգայաւորաբար մեն աստիճանով ինքնակենսակցութիւնը: Ներհամ է մի քանի քանի մէջ: Այդ տեսակ անձեր միշտ եղել են և պիտի լինեն էլ ամեն տեղ, և մանաւանդ այդպիսի տեղերով լին էր Ռուսիան դարձել ասում է, որ և Պուշկինը Օնեգինը, Լեմոնտովը Պեչորինը և Տարգինին Սեւերսկի մտղան, ու Ռուսիան և Տեղեկանքներով և ուրիշ գործերը շատ և շատ նման են Գոնչարովի Օրլովովին:

Սրանք ամենքն էլ անգործ, անհոգ, հետաքրքրուած երկրաստեղծներ են: Սրանք մեծամտամբով համար շատ բարեւ մարդիկ են, տաղանդ էլ ունեն, կամենում են էլ գործել, մասնաւորապէս աս. ժամանակի սրտից արտադրուած են բարեւ ցանկութիւնները, ձգտում են օգուտ բերել: Բայց ներքին «օրլովովներն», բարդական բուրքը ներքին չէ լինում և կեանքաւորապէս է կանգնեցնում: Եւ բայց դրանց որ նրանք ծով են, ինքնապատկեր են: Ռուսները ինքն իրեն համարում են բարեւ, Պեչորինը արեւմտեւորում է դրողին Այդ պատկերացումները վրայ տեղեկանքներ լուս:

Կարողութիւնը, այդ հերոսները յատկութիւնները մէջը և մեղ համար պարզ կրկին այն ժամանակի նրանց «սերտ» վէպերը: Ինչպէս և բոլոր Օրլովովները, ինչպէս էլ վախեցաւ, զգալով յանկարծ, որ Օրլովով սկսել է նրան սրտի և հոգու բոլոր անժողով, ահա գին անհաստատութեան վրայ կանգնած սերտը վախեցաւ Օրլովովը և վախեցաւ Ամեն տեսակ բարձր գեղարվեստ, գործ, կարծես արհամարում էր նա Գոնչարովի մտերմութիւնը անհամ վախեցաւ Օրլովովը: Նոյնպէս վախեցաւ Նատալյայից Ռուսները, Տառանայից Օնեգինը, իսկ Պեչորինը պարզապէս խոտովանում էր, որ չէ սերտում հաստատութեան տէր կանանց: («Не люблю женщинъ съ характеромъ: ихъ ли это дѣло!»):

Այսպէս երկու հակառակ հերոսներ հոգնաբերելով վատն է լողլող հանդիսանում և Օրլովովին, ինչպէս պատկերացնում էր, այնպէս էլ մնում է պատկերացնում չկարողանալով սթափուել, ոտքի կանգնել: Եւ մի կողմից Օրլովով, միւս կողմից հերոսները առեւ թող է և ծուլութեան գաղափարները հասնում, միւս կողմից՝ ասում են երկուսն էլ: Պաշտպան հերոսները, որպիսիք Շուրը և Օլգա, որոնք ոչ մի միջոց չեն խնայում Օրլովովին բարդական քննի սթափուելու, գործի մէջ մղելու համար:

Բայց ոչ չորսնք ետանդը, ոչ Շուրը մտերմական կարող և ոչ էլ Օլգան կանայի, առաջին սէրը: Օլգան, որին կարծես Օրլովովը հասնում էլ էր, չկարողացան բարձրացնել նրան, ոտքի կանգնեցին և կեանքի մէջ մնացին: Նրան դու չէր երկ ժամանակը, երբ Ռուսիայի բոլոր Օրլովովները Շուրը և Օլգան նման գործուհեայ, ետանդաւ մարդիկ դառնալին: Այդպիսիներն այն ժամանակ կային, բայց հազուադէպ էին: զրանց ներկայացուցիչներն են՝ Շուրը և մանաւանդ Օլգան: Բայց այն էլ Շուրը՝ կեանքուհի, կեանքուհի մանուկ էր իսկ Օլգան-կին:

Օրլովովներն սթափուելու համար պահանջուցան այն բարեւորութեանը, որ տեղի ունեցան 60 թուականներին սկսելի և որը գրեթէ հիմքից փոխեց Ռուսիան: Գոնչարովը «Обломовъ»-ի մէջ այս կերպ մի քիչ մտածում է այդ արթնացած Օրլովովներին տեղեկներ:

Այժմ, այս մի քանի խօսքից լիտով կարծես հասկանալի կրկին լինելով ինչպէս Գոնչարովը միշտ լինելու կրնայ իրեն: Օրլովովը հեղեղակ, Օրլովովները տեղեկ, «օրլովովներն» նկարագրողը: Եւ մի Գոնչարովը միայն այդ վէպը գրած լինելը, նա էլ կանգնած արեւմտեւոր համար:

Vita brevis-ars longa Գոնչարովը մեռաւ, իսկ «Обломовъ»-ը մնաց և դեռ շատ կրնայ, եւ չէ չափաւոր լուսնան: իսկ «Обломовъ»-ի հետ անկողին կրնայ և նա ստեղծող անունը:

Մ. Բերեքեան:

ԹՂԹԱՎՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԿԱՐՁԱՐ, (Առաջադրութիւնը գրում) 5-ն հոկտեմբերի. — Կարգաւ գրելու գրականութիւնը 26 թ. հետաւորութեան վրայ: Սա ամենամեծ գրելու մէջը է գաւառի մէջ, ունի սթափ մինչև 240 տուն հայ բնակիչ: Իւր հայտնաբերութիւնը ըստականութեամբ ամենապարզապէս հոգ ունեցող գրելու մէջ է: Ունի իւր հարաւոր լին մասում մի լին, մասնաւորապէս 8 թ. երկարութեամբ, 6 թ. լայնութեամբ, որն միջև եղած կղզին լին է որով թռչուններով:

Ժողովուրդը գեւ. պահէ և և պահում է իւր հին (Երզնկայի բերած) արտա-

կան արտադրութիւնները, բայց ախաւ, որ շատով լինել և անժողովուրդ կեանքը: Եւ ըստ 6-ի մասում են գրելագու համար ըստիկ ասել և տեղի են տալիս շատ, գրելագու ոչ վախել, ծախսերը, որպէս և դաւառի միւս գրելութեամբ, որով ազգա ժողովուրդի ձգում են արտաքին տար:

Փակագին մէջ լինելը — որը գաւառում գրել չկայ, տուն-գիւղ, որ ահագին պարտքերի ներքին ընկնում չլինի... Անձնաւորութիւնը ղէպի եկելուց, որ արեւմտ սուրբ և ազդեցիկ է եղել և է հոյ ժողովուրդի համար իւր բոլոր կողմերով տեսնում է որպէս միւս գրելութեամբ, նոյնպէս և Կարգաւի մէջ: Երան արտադրող է այն, որ այդ գրելութեամբ արժէ կառուցում է կողմնոյ քանից, մինչև 13,000 ռ. արժեքով: Թեւեթ ինքնակենսական Կարգաւի իւր ժամէ համար մինչև 20 թ. հետաւորութիւնից քան է կրում: Այս գրելը իւր անցեալը դարձրած կրթութեամբ՝ մնացած բոլոր գրելութեան բարձր է: Եւ իւր Ունի իւր խալիֆայական վարժարանից, զուր և կարող դպրիւնը, որոնք գրում են անկախ շարժութիւններ և հմուտ են եկեղեցական արարողութեան: Հայ դպրոցի ազդեցիկ արհամարումը աչքի առաջ ունենալով, ա. Բագարատ Արեւելեանցը խոստովել է իւր ծախսով կառուցանել կեդրոնական դպրոց եկեղեցապատկան երեք (Կարգաւի, Սուրբայ և Գառնէ) գիւղերի համար:

Կրթացնելու ցանկութիւն ունեն և ուղում են իրենք անձամբ վերցնել եկեղեցապատկան հոգիքը կառավարելու և որն համար ազդէ մտածել և գործը կարգի են գրել: Լուս կրկնելը, որ եկեղեցին, աչքի առաջ ունենալով, դիւրացու չեն գրելութեան հոգիքը ներքին սուր կառավարելու և կարող է հոգ. իշխանութիւնը համոզում լինել, որ այժմ նրանք կարող են կառավարել, առաջուկ պէս չեն, ինչպէս էին 1881 թ. նրանք՝ այնքան տոգանքներ տարուց լիտով, արդէն խելքի են եկած, մանաւանդ, որ գրելութեան ստանդարտը և անհի հոգիքը արդէն բաժանում են: Իսկ եւ մէջ, հակառակ ղէպութեամբ, առանց երաշխաւորել համաձայնի ասլ նրանք ունեն իրենց երաշխաւոր (ա. Արեւելեանց):

Ինչպէս մեր նախորդ թղթակցութեան մէջ լինել էինք (Առաջադրութիւն) այդ գրելութեամբ եղած եկեղեցապատկան հոգիքի վէճերը սկսեցին լուսնի 20-ից և վերջացան նոյն ամսի 31-ին: Բայց Սուրբայից, եկեղեցին բոլոր հոգիքը տարաւ, միայն Սուրբայ է, որ ի դուր անմիա կերպով վէճեր է մղում: Կարգաւի և Գառնէ խոտովանում են իրենց մեղքը:

Հայր այս տարի ընդհանրապէս ամեն տեղ լուս է:

Մ ա լ խ ա ս

Բ Ա Ղ Ա Ք Ա Վ Ն

ՊԱՐՆԻՒԹՅՈՒՆ. — Շարաթ օրը, սեպտեմբերի 28-ին, կէս օրին, Պարնէլի մարմինը դուրս բերուց հանդուցեալ բնակարանից: Բարձրանում և տարուց երկարուցու կայարանը, զիսկառքի ետեւից գնում էր չորս կառք, որոնց մէջ նստած էին Պարնէլի ընտանիքի անդամներն և ամենամտարեւելաները: Չնայելով յորդաւորաւ անձերին, դազալի ետեւից շատերը գնում էին ոտով մինչև Բարձրանի կայարանը, որտեղ սպասում էր ահագին բազմութիւն: Բարձրանից մարմինը երկարուցով տարան մինչև Գոնչարովի վերջին կայարանում, Լոնդոնից ոչ հեռու, սպասում էին մի քանի քաղաքական ընկերութիւնների պատգամաւորները: Գոնչարովի, ուր մարմինը հասաւ գիւղերու ժամը 2-ին,

դազալը, բազմութիւն իրանդացիները ներկայութեամբ, դուրսէ՝ Անգլիայի և Եւրոպայի միջև ուղի գնով գնացող շահեաւոր: Շահեաւոր արդարութեամբ անցաւ, չնայելով, որ ծովը վտարակալէց էր և խիստ անձրեւի հետ աստիճանի քամի էր փչում: Շահեաւոր Արեւմտեան Նաւահանգիստի հասնելու ժամանակ հասարակած աշտակն բազմութիւնը գլխարկ վերցրեց, դազալը շահեաւորը երկարուցու կայարանը տարուց և ուղարկուց Գորնէլ: Այս տեղ Եւրոպայի ամեն կողմերից ահագին բազմութեամբ իրանդացիներ էին հաւաքուել: Երկարութիւնն այնպէս կենդանացած էր, որ երկարուցու վարժութիւնն ստիպուած էր լուսնի գնացքներ բանեցնել: Քաղաքի փողոցներում, անհիք պատերի վրայ ահագին մեծութեամբ տպիչներ էին կախած, որոնց վրայ, սկ շրջանակի մէջ, տպուած էին Պարնէլի մահից առաջ արտասանած վերջին խօսքերը: Առաջ էր ընկերներին և իրանդական ժողովուրդին, լինելով իրանդական իրանդական սերունդ: Այս խօսքերի տակ տպուած է Պարնէլի արտասանած խօսքի մէջից հետեւի կտորը: «Եւ այն ժամանակ, երբ ես կը հեռանամ այս աշխարհից, կուր չեմ դադարել: Այդ կուր կը շարունակեն նրանք, որոնք այնպիսի վեհաճանութեամբ գալիս են ինձ հետ, որովհետև նրանք դեռ չեն դադարել ազգայնական մարմինը Գորնէլ հասաւ կերակի օրը, սեպտեմբերի 29-ին, առաւօտեան ժամը 7-ին, այդտեղ մարմինը գնացուցեց անթիւ բազմութիւն: Կայարանում մարմինը հանեցին սպիտակ վագոն գաղաղի, որն Կայարանից իսկոյն լուսնի կայարանից: Կայարանից մարմինը տարան ս. Միքայիլի բողոքական եկեղեցին, որտեղ և կրծական ձէքը կատարուց: Այստեղից տեղը հանդէսը, իւրա ձեռքով բազմութեան միջով անցաւ դէպի քաղաքային տունը, որը դաշինքները մէկում դազալը դուրսէ մի բարձր սեղանի վրայ: Մի քանի ժամանակ ընկացաւ մօտ 50,000 հոգի գալիս էին իրենց վերջին հրաժեշտ տրտու Պարնէլի մարմինը: Յերի կուր ժամը 2-ին մարմինը դուրս տարան դէպի Գրանէլէն գերեզման տունը, որ քաղաքից անգլիական 5 մղոն հեռու է գտնուում: Կրկնապի երկու կողմից էլ գնում էին պարնէլեան պատգամաւորները, լուսնից և Գորնէլի քաղաքային վարժութեանց միւս անդամները, Գորնի վատեմբորդ և իրանդական ուրիշ քաղաքների ներկայացուցիչները, ազգային ընկերութեան և քաղաքական ուրիշ ընկերութիւնների անդամները, նրանցից շատերը կրծքի վրայ ունէին սև տախտակ, որն վրայ գրուած էին Պարնէլի վերջին խօսքերը: Ամբողջ ճանապարհի վրայ բազմութիւն ժողովուրդ էր կանգնած, իսկ գերեզմանատան դռները մօտ ժողովուրդն այնքան շատ էր և խիստ, որ լուսնիկաւորութիւնը հազիւ կարողացան անց կենալ: Թաղման հանդէս սկսուց արդէն երկու լիտան ժամը 7-ին և վերջացաւ լուսնի լուսով: Նկատուած էր, որ հակապարնէլեանները ոչոք ներկայ չէր լինում: Բացակայ էր նոյնպէս Պարնէլի տղան, որին վերջին այնպէս ընկնել էր, որ նա չէր կարողացել Գորնէլ հասնել: Պարնէլի ամենամօտ ազգականները ներկայ էր միայն քոլը, տեղի ինքնակենսակց:

ԹԻՒՐԻՒՄ. — Ինչպէս յայտնի է նմանում ահա քանի ժամանակ է լուսնի կառավարութեան ղէմ ազատութեան լինել է ծագել Այդ առթիւ Կ. Պուսից (Observer) ընդ գրում են, որ Սաւի բնակիչները 5,000 տեղապահ զորքով պաշարուած են 35,000 հոգուց բաղկացած և լուսնի գերեզման տուն:

պատմութիւնը, որոնք գտնուում են Գոնչարովի շրջանաւարտութեան տարի: Նախագաղափար էղեր փայլուն հաղորդում է, որ իւր պաշարն արդէն լուսնի է սպասուել, և շուտով լուսնի վարժութիւնը: Միքայիլից նրան օգնութեան է դուրս եկել Ֆէյցի վաշտի իւր զորքով (Figaro) և Կ. Պուսի լուսնի լուսնի տեղով: Նման պատմութիւնը կատարուելով ղէպի տպուած է: Ապստամբութեան տեղը էին ուղարկուած Չմիւսնիկ և Սաւիլիկ: Եւրոպայից, գործերը դարձնալ մի քանի գեղեր: Մակեդոնիայի պաշտաւոր զորքը զենք է կոչուած: Ի նկատի ունենալով, որ ապստամբութիւնը ազգային-արարական բնասութիւն է ստացել լուսնից, որտեղ զորքերին, կարգաւորել է որ Արարտան ուղարկուեն լուսնի և արանայի ժողովուրդի մարդկանցից կազմած զորքեր:

ԻՍԽԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Այդպէս Գրանի գործերի կեանքից մի նոր պիես է գրել «La route Thèbes» վերնագրով, որ առաջին անգամ այս ձեւով կը ներկայացնեն «Comedie Françoise» թատրոնում:

Գրականական արարատիւ: — Մի անգլիական տաճարի մէջ, շուտով մի վէպ է տպուել: Ֆենիկայի բախտը վերագրում, որը գրականութեան գրել են գրականութեան գրող կառավար: Պարնէլի գրել, գրականութեան այդ չէ, այլ այն, որ այդ բոլոր գրողները իրար մէջ նախապէս չեն որոշել, լինելով վէպի գրելու:

Նորոգութիւն Նոր գործիք: — Մի ամերիկացի մի երաժշտական Նոր գործիք է հնարել, որ կոչուում է «Tubaphonophone»: Ամերիկական կառավարութեան հաստատուած են, որ այդ գործիքը անսովոր քայքայ ձայն ունի:

Ջրի վերականգնում: — Մոտեքս Կոլորադոյի համարարանի մեկնակիցը մի վերականգնող է հնարել, որով կարելի է ջրի վրայ ման գալ: Այդ վերականգնող կազմութիւնը շատ բարդ է:

Խաղող ուտողներին խորհուրդ է տրուում, որ նախ քան ուտելը, խաղողը լուսնան, որովհետև, խաղողը մի քանի հիւսնակութիւններից ազատ արտաբեր: Համար, որ իւր սրտիւմ են երկար ձգման լուսնու լուսնու ջրով, որ մնում է խաղողի վրայ և անձրեւ է չի լուսնում:

Հ Ե Ռ Ա Ք Ի Ր Ն Ե Ր

Հ. Ն. Ռ. Պ. Ա. Ր. Ն.

ՀԻՄՆՈՒՄԵՐՆ ԳՈՐԴԱՎԱԼԻԹԻՒՆԻՑ

ՊԵՏԵՐԻՈՒԹՅՈՒՆ, 9 հոկտեմբեր: — Պետերբուրգի բոլորովին անբերութիւնից վնասուածներին օգտին ժողովարարութիւնը հատել է 105,000 ռուբլու:

ԲԵՐԼԻՆ. — Ներկայ աշտից հաւաքուելի գերմանական և արտասահմանի հրեական գլխաւոր համայնքները հաւատարմատարները Ռուսիայից դուրս եկող հրեաները դաշմանականութեան խնդրի քննելու համար:

ՊԵՏԵՐԻՈՒԹՅՈՒՆ, 10 հոկտեմբեր: — Պետերբուրգի քաղաքային խորհուրդը որոշեց 1) Նեպի վրայ մշտական կամուրջ շինել Տրոյցկի կամուրջի տեղ, և նրա անունը, Նոյնի Կարեւրական Մեծութիւնները ամենալուսնի 25 տարին լրանալու առթիւ, զինել Ալեքսանդր Մարկինան, Նոյնի Մեծութիւններին արտասահմանից Պետերբուրգ վերադառնալու ժամանակ շնորհուրդի ներանով և արժանի է նուէր մատուցանել և 2) անբերութիւնից վնասուածներին օգտին 100,000 ռ. քաղաքային:

ՉԻՍՏԱՊՈԼ. — Կամայի վերին հոսանքները ստուել են, մարդկիւր շահեաւորը գաղափարներ են երկար կուրսութիւնը: ՄՈՍԿՈՎԱ. — Մոսկովի տեղապահ ընկերութիւնը գրել է 100,000

Дозволено цензурою. Тифлиси, 11 го Октября 1891 г. **Տպարան Կապիկոյ Լրագրի գրասենեակի** Типография конторы газеты Кавказъ Гол. пр., домъ Читахова